

Валентина СЕДЕФЧЕВА*
Великотрновски универзитет
„Св. св. Кирил и Методиј”
Филологически факултет

Прегледни рад
Примљен: 30. 10. 2018.
Прихваћен: 03. 12. 2018.

АКТУЕЛНО СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ СРБИСТИКЕ НА ВЕЛИКОТРНОВСКОМ УНИВЕРЗИТЕТУ У БУГАРСКОЈ

Циљ овог рада је да на основу осврта на европску језичку политику, друштвено-економске околности у Бугарској и специфичности блиских језика (какви су српски и бугарски) представимо актуелно стање србистике на Великотрновском универзитету и његову стратегију и решења за опстајање и развој словенских језика на академском нивоу.

У чланку се, с једне стране, разматрају неки од најпопуларнијих програма, пројеката и докумената, који утврђују мултијезичку разноврсност Европске уније. Ту су наведени концепти о омогућавању људима да комуницирају на два језика, различита од матерњег, о усавршавању наставе страних језика, о сачувању европских језика, којима прети нестајање и сл. Са друге стране, ван те званичне политике, неформална политика Уније лансира употребу само неколико језика, уз хегемонију енглеског. На позадини ове језичке контрадикторности Европе, неповољне демографске ситуације, захтева на тржишту рада и сродности српског и бугарског језика, аутор приказује слику србистике у бугарској академској средини. Разматрају се решења Филолошког факултета и Катедре за славистику на Великотрновском универзитету за очување, опстајање и унапређење српског језика, књижевности и културе у дугорочној перспективи. Представља се наставни концепт славистике на основу сразмерности језичких знања и социокултурне компетенције те обнављања традиције у филолошкој науци.

Кључне речи: настава страних језика, србистика, славистика, Великотрновски универзитет.

Реформе у настави језика, које се спроводе током последње две деценије на територији Европе, са једне стране прате образовне и језичке политике Европске уније, а са друге специфичне друштвено-економске процесе сваке земље појединачно.

---

* valja42015@gmail.com

1. Званична политика Европске уније у настави за стране језике

Званична политика Уније је усмерена на мултијезичку разноврсност и одржавање активног мултијезичког дијалога. С тим у вези разрађују се опширне концепције, програми, резолуције за наставу страних језика, а основни критеријуми су језичка знања, социокултурна компетенција и захтеви тржишта рада.

Стратешки оквир „Образовање и настава 2020” заснован је на мишљењу да су језичка знања једна од основних вештина у образовању и професионалном реализовању. На овом темељу су створени пројекти за интегрисање мултијезичности у низ политика ЕУ. Неки од њих обухватају образовање кроз цели живот, запошљавање, социјалну интеграцију, конкурентност, културу, омладину, цивилно друштво, научна истраживања и медије. Ова језичка политика подразумева да су сви језици у Унији подједнако важни. Сви парламентарни документи се превode на све државне језике у ЕУ те сваки члан Европског парламента има право да говори језиком по сопственом избору.

Један од основних приоритета програма Еразмус+ (2014–2020) јесте учење језика и језичка разноврсност. Тај програм има непорециво повољан ефекат на наставу страних језика због мобилности студената и професора у земље чији језик студирају или предају. Утврђује се пракса која пружа држављанима ЕУ да уче и комуницирају на два језика, различита од матерњег.

Чињеница да знање страних језика игра велику улогу у запошљавању младих довела је до преиспитивања наставе страних језика, које је размотрено у документу под називом „Језичке компетенције и њихова примена у запошљавању, мобилности и развоју”. Унија је усмерила своју образовну политику у правцу повећања ефективности у настави и учењу страних језика и напретка иновација у истој области.

Европска унија је обратила посебну пажњу на информационе и комуникацијске технологије путем „иницијативе 2010”, која уоквирује политику у домену информационог друштва, чији резултати укључују стварање „Јединственог европског информационог простора”, и то помоћу осигуравања неометаног приступа различитим информационим услугама и побољшања услова за богат, мултијезички информациони садржај.¹

Превод је такође важан део политике у области мултијезичности. Различите врсте превођења су битан услов за адекватан промет информација. Ради се на информационом систему за унутрашње тржиште (IMI),² који омогућује земљама чланицама да размењују информације на свим званичним језицима у ЕУ.³ Разрађен је магистарски програм за писмени превод на европским универзитетима који одговара професионалним стандардима и захтевима тр-

¹ europedirectvt@europeinfocentre.bg

² http://ec.europa.eu/internal_market/imi-net/index_bg.html

³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52008DC0566>

жишта рада. Основни циљ овог програма је побољшање квалитета у обуци преводаца и запошљавање високо квалификованих људи који ће радити као писмени преводиоци у ЕУ.⁴

Превод књижевних дела, као основни начин упознавања туђе културе, заузима специјално место у језичкој политици Европске комисије. Културно наслеђе Европе укључује уметничка дела чији оригинали су написани на различитим језицима, али су нам познати захваљујући традицији превода. Како би се олакшао приступ заједничком културном благу, покренути су програми за стимулисање превођења лепе књижевности.⁵

Осим тога, у 2013. години Европски парламент је донео Резолуцију о европским језицима којима прети нестајање, којом се инсистира да државе чланице обрате више пажње на овакве језике (Доунс 2013: 1–8). Помињемо и то да се сваке године 26. септембра обележава Европски дан језика.

Набрајамо и коментаришемо све ове концепције, стратегије и реално предузете мере, које су несумњиво врло значајне у смислу одржавања језичке разноврсности и очувања „малих језика” у Европи, с циљем да покажемо да чак ни доследна, добро осмишљена политика није довољна да савлада проблеме у славистици и уопште не доприноси повећању интересовања за словенске језике. Напротив, сваке године оно је све мање.

Један од разлога за овакво стање је контрадикторност коју сама ЕУ намеће због мимоилажења њене званичне језичке политике и реалног стања. Прихваћено правило да су сви државни језици земаља чланица равноправни независно од њихове величине, броја становништва и економске моћи, не поштује се. Језичка комуникација између конкретних институција Европске уније заправо подразумева три језика – енглески, француски, немачки, при чему хегемонија енглеског језика расте (в. Хубенова 2015: 27–29).⁶

⁴ europedirectvt@europeinfocentre.bg

⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=celex:52008DC0566>

⁶ У Европском суду званичан језик је француски, док су у Европској комисији као радни језици прихваћени енглески, француски и немачки. Ради коректности потребно је да се помене да постоје и институције које су прихватиле и друга правила за језичку комуникацију. У принципу се поштује основно правило да у зависности од степена приоритета једног политичког догађаја или разматраног проблема и његовог значаја за јавност, чешће дебате се одвијају на свим радним језицима (на пример у Европском парламенту). Ограничење на три или мање од три језика повезано је с правилом које гласи да колико више европских службеника учествује у одређеној комисији с ограниченим јавним приступом и специфичном делатношћу, толико се смањује број радних језика. На седници са информативним карактером број језика се своди на два – енглески и француски. Развој језика у Европи се одвија на толико динамичан начин да је тешко или уопште немогуће да буде политички усмераван, упркос свим осмишљеним политикама. То се може приметити у резултатима анкете Евробарометра, која је обухватила 28 земаља чланица у 2013. години. На питање чији страни језик говоре довољно добро да би се споразумевали међу собом, грађани наводе енглески (Хубенова 2015: 27–29).

2. Друштвено-економски процеси у Бугарској

Друштвено-економски процеси у Бугарској, који су последица глобалних привредних и политичких тенденција, такође играју важну улогу у кризи у којој се нашла славистика на универзитетима. Негативни природни прираштај последњих деценија, смањење броја матураната, велика миграција младих људи, број универзитета и стручних високих школа (чак 50 на седам милиона становника), ванјезичке су социолошке чињенице које директно утичу на стање високог образовања и конкретније на србистику у Бугарској.

3. Језичке околности које утичу на стање србистике у Бугарској

Хегемонија најпопуларнијих језика у Европи замењује употребу и учење осталих језика. Као резултат тога једина Гимназија за словенске језике у Бугарској са руским, чешким и словачким, пољским, српским и хрватским трансформирана је у Гимназију за стране језике са енглеским, француским, немачким, шпанским и руским језиком. Обновља се интересовање за руски језик у школама и на универзитетима. За време социјализма руски је имао статус привилегованог језика у поређењу с осталим страним језицима у Бугарској. Појачано интересовање за јапански и кинески такође иде на рачун словенских и других „малих језика”.

Последњих година конкуренти академском језичком образовању су вануниверзитетске језичке школе, које нуде: брзо учење језика (за свега неколико месеци), курсеве у складу с јединственим европским језичким стандардима, универзитетске наставнике, распоред који школе прилагођавају захтевима студената. Постоје и онлајн курсеве за српски језик, чак и с апликацијама за телефон, који су такође јако привлачни пре свега за младе људе који траже бржи и лакши начин за учење страних језика. Зна се да савладавање граматичких правила и само одређених лексичких корпуса неког језика није довољно да би се дати језик могао користити на високом професионалном нивоу. Српски (и било који) језик се до највишег нивоа може научити само на факултету, где је србистика научна дисциплина која обухвата језик, књижевност и културу.

Велика блискост јужнословенских језика може имати свој позитивни и исто тако негативни утицај на избор специјалности. Постоје студенти које је блискост српског, хрватског и бугарског језика привукла, те они посвећују своје студирање проучавању јужнословенске културне идентичности. Другима се допада припадност српског језика, књижевности и културе словенској заједници, која је део европске цивилизације. Трећи виде српски и хрватски као егзотични језик, упркос нашој територијалној и породичној блискости. Четврти, нажалост, најмалобројнији, имају јасан план за своју професионалну будућност и самопоуздано залазе у дубину књижевне и лингвистичке науке.

Велики степен разумевања између разговорних варијаната наших језика, чему доприноси лексичка и граматичка блискост јужнословенских језика, води код појединих људи до мишљења да за савладавање српског није потребно улагати додатна средства, време и напор, те и због тога српски језик није популаран у њиховој средини. Други бирају српски на својим основним студијама да би олакшали своје студирање, али остају изненађени кад открију да је за учење тог блиског језика потребна иста озбиљност и одговорност као за сваки други страни језик – наравно, ако желе ефективно да примењују своја језичка знања и вештине у разноврсним делатностима у реалним социјалним ситуацијама и областима. Постоје и такви које је чиста случајност довела на србистику. Једни од њих схватају да то није њихов развојни пут те напуштају специјалност, а други остају мотивисани богатством, разноврсношћу и вредношћу културе јужнословенског ареала, које су им до тренутка уписивања студија биле непознате.

Наведене лингвистичке и екстралингвистичке околности које, како смо видели, имају свој утицај на универзитетско образовање и конкретно на србистику, прате савремени развој економије, технологије и друштва. Оне су природан и нормалан процес којем академске средине морају да се прилагоде и превазиђу их на националном и интернационалном плану различитим дугорочним, адекватним и ефикасним мерама.

4. Србистика на Великотрновском универзитету

Учење словенских језика на Великотрновском универзитету се темељи на дубокој традицији Средњовековне трновске књижевне школе и савременом развоју филолошких наука у Великом Трнову. Почетак наставе српског језика на Филолошком факултету почиње школске 1996/1997. У Трнову и на осталим универзитетима у Бугарској (Софија, Пловдив, Благоевград) где постоји славистика, српски језик се нуди у комбинацији с хрватским. Треба напоменути да ови језици не конкуришу један другоме. Напротив, могућност да се у једној специјалности науче два језика, а која се користе на скоро целој територији бивше Југославије, привлачи оне који имају интересовање за српски језик. Имајући у виду интензивније културне, економске и политичке односе, који се развијају на основу заједничке границе, српска језичка норма је доминантна у настави.

Филолошка обука на Трновском универзитету је прилагођена Болоњском систему са три образовно-квалификациона степена: бечелор – четири године, мастер – годину дана и докторске студије – три године. Динамика савременог живота показује да је тростепена форма обуке практичнија за данашње студенте, који и у академском образовању траже и намећу бржи ритам. Подела на основни и средњи степен (бечелор и мастер) довела је до смањења броја часова из обавезних теоријских лингвистичких и књижевних дисциплина, које у зависности од својих интересовања и професионалне

оријентације студенти могу да надокнаде факултативним курсевима. Циљ студирања српског и хрватског језика је формирање филолошког профила студента – савладавање теоријско-практичних знања о словенским језицима; формирање систематских знања о јужнословенским књижевностима и доприносима репрезентативних аутора и дела светској хуманистици и јавном животу; стицање знања о материјалној и духовној култури и о цивилизацијским достигнућима јужнословенских земаља.⁷

Данас на Великотрновском универзитету, на Катедри за славистику, постоје две специјалности са српским и хрватским језиком, као и с осталим словенским језицима – „Славистика” и „Примењена лингвистика”.

Основни студијски програм (бачелор) „Славистике” је спона класичног филолошког образовања и актуелних професионалних вештина. Студира се као први језик један словенски (српски и хрватски) и други словенски језик по избору. Општа филолошка компетентност првог словенског језика обухвата нивое од А1 до С1, пратећи скалу Заједничког европског оквира за језике, а обука на другом словенском језику почиње исто од почетног нивоа А1 и стиже до напредног нивоа В2. Током студија студент стиче теоријска и практична знања из језика, књижевности и културе и вештине за рад у преводилачкој сфери.

Због наглог опадања броја људи који желе да студирају само један или два словенска језика с несигурном професионалном будућношћу, Великотрновски универзитет је израдио комбиноване наставне планове за специјалности са једним светским језиком (или балканским) и једним словенским језиком – са прагматично оријентисаном језичком обуком. У новим наставним плановима „Примењене лингвистике“ традиционална концепција словенских филологија је трансформисана у наставни модел који прати заједнички европски оквир образовања и захтеве тржишта рада. Уведене су специјализације које развијају конкретне вештине и знања за професионалну реализацију: курсеви међукултурних односа, информационих технологија, бизнис комуникација, савремених преводилачких технологија, различитих смерова туризмологије. Студенти надграђују знања и вештине на свом првом страном језику до нивоа С1+ Европског оквира за језике. Добијају општу компетентност на другом страном језику, који почињу да уче са почетног нивоа А1 и завршавају на нивоу С1, савладавају основна знања из културе припадника другог језика; развијају конкретна преводилачка и лингво-аналитичка умећа. Стручни модул развија вештине за одговарајућу професионалну средину.

Активне су и мастер студије „Транслатологија са словенским или балканским језиком (савремена уметност превођења)” и „Књижевност и култура словенских народа”. Привлачнија за студенте због несумњиво шире примене у пракси је транслатолошка специјализација. На Катедри за славистику се обучавају и докторанди, који специјализирају један од словенских језика (српски) и теорију и праксу превођења. У зависности од динамичног развоја

⁷ <http://www.uni-vt.bg/bul/spec/>

тржишта рада, периодично се разматра и обнавља програмски садржај наставних дисциплина.

Током студирања на сва три образовна степена осигуравају се могућности за стручне специјализације студената и професора. Европски систем за кредитни трансфер омогућује мобилност: обука током једног семестра преко програма Еразмус+ и преко билатералних уговора између универзитета и земаља чији језици се уче. Великотрновски универзитет је преко оваквих уговора у контакту са српским универзитетима и образовним установама у Новом Саду, Нишу, Бањалуци, Алексинцу и Врању.

Сваке године, као већ дугогодишња традиција, између Великог Трнова и Ниша се организује размена студената и професора са конкретним наставним и научним програмом. Резултат ових сусрета и научних скупова су двојезички тематски бугарско-српски/српско-бугарски зборници.⁸ Истраживања објављена у њима обухватају области лингвистике, лингвокултурологије, социолингвистике, транслатологије, књижевности, фолклора, методике и других научних сфера које су повезане са филологијом. Временске границе проучаваних тема почињу од необухватне садашњости и досежу до Средњег века. Ови двојезични зборници због озбиљности интерпретиране проблематике чине део репрезентативног научноистраживачког општесловенског корпуса.

Са тачке гледишта обуке и мотивације јако важна је и стипендија коју сваке године Међународни славистички центар додељује нашим студентима. Они који су учесници семинара за српски језик, културу и књижевност враћају се с ојачаним и новим знањима. Одушевљени својим боравком у ака-

⁸ Серија двојезичких тематских зборника:

1. Трапезата в културата на българи и сърби/Трпеза у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2004)
2. Комичното в културата на сърби и българи/Комично у култури Срба и Бугара (Ниш, 2005)
3. Своје и чуждо в културата на българи и сърби/ Своје и туђе у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2006)
4. Еротичното в културата на сърби и българи/Еротско у култури Срба и Бугара (Ниш, 2007)
5. Играта в културата на българи и сърби/Игра у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2008)
6. Тяло и дрехи в културата на сърби и българи/Тело и одело у култури Срба и Бугара (Ниш, 2009)
7. Селото и градът в културата на българи и сърби/Село и град у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2010)
8. Името в културата на сърби и българи/Име у култури Срба и Бугара (Ниш, 2011)
9. Време и пространство в културата на българи и сърби/Време и простор у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2013)
10. Реалност и фикција в културата на сърби и българи/Реалност и фикција у култури Срба и Бугара (Ниш, 2013)
11. Слово и жест в културата на българи и сърби/Слово и жест у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2014/15)
12. Емоциите в културата на сърби и българи/Емоције у култури Срба и Бугара (Ниш, 2016)
13. Красотата в културата на българи и сърби/Лепота у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2017)
14. Музиката в културата на сърби и българи/Музика у култури Срба и Бугара (Ниш, 2018)
15. Политиката в културата на българи и сърби/Политика у култури Бугара и Срба (Велико Търново, 2018 [у штампи]).

демској језичкој средини, преносе позитивно расположење својим колегама и на тај начин мотивишу једни друге да наставе учење српског језика. Језичке специјализације, осим надграђивања и унапређења знања и вештина из српског језика, циљају и на стицање брзе прилагодљивости различитим радним позицијама за које је потребан групни рад.

Из Међународног одељења Народне библиотеке Србије сваке године Славистичкој библиотеци ВТУ шаље се пакет нових издања са научном литературом, којима попуњавамо и обнављамо Славистички центар на Великотрновском универзитету.

За време обуке студентима се предлажу различите форме ваннаставних делатности. Сваке године се одржава конкурс „Трансформације” за превод лепе књижевности са свих језика које се уче на Филолошком факултету. Србисти често добијају награде за своје квалитетне преводе. Серија „Балкански калеидоскоп (књига студената)” има већ четири броја, а пети је у штампи. Она се припрема у оквиру пројекта „Центри и периферије Балкана”, под руководством Великотрновског универзитета „Свети Ћирило и Методије” и укључује текстове и дела студената са Филолошког и Уметничког факултета. Књиге представљају заједнички рад на пројектима студената и њихових професора у вези са балканском и међукултурном сарадњом. У зборницима су истраживачки и уметнички ауторски пројекти: одломци семинарских и дипломских радова, преводи, есеји, поезија, проза, графике, слике. Објављивање студентских истраживања, превода и оригиналних уметничких дела има врло важан циљ – да повеже студенте исте генерације и да им помогне да осмисле наставни процес преко сопственог истраживачког или уметничког пројекта.⁹

Упркос професионално израђеној стратегији за развој славистике, чији део је и србистика, проблем смањења интересовања за учење сродних језика, који води до опадања броја уписаних студената и броја студената који настављају своју обуку после основних студија, и даље је актуелан. Разлог је, како смо раније навели, несигурна професионална реализација на тржишту рада и јака конкуренција светских језика. У овом смислу битна је политика Великотрновског универзитета који се повезује с бизнисом и осигурава радну праксу и евентуално радна места за најбоље студенте. Регуларно се одржавају сусрети са представницима преводилачких агенција, чија политика је да кроз радну праксу обучавају студенте као своје будуће преводиоце. Траже се и остварују везе и са представницима туристичких агенција, кол центара и сл.

⁹ <http://www.uni-vt.bg/bul/pages/?page=3199&zid=3>

5. Препоруке

Наставна литература, која се користи на часовима српског језика, комбинација је уџбеника језичких школа из Београда и Новог Сада. Но, она није усклађена са специфичностима наставе блискосродних језика, какви су бугарски и српски. Због тога је потребно да се израде нови уџбеници и приручници за одговарајуће нивое језика и то обавезно у партнерству бугарских и српских стручњака. С тим у вези добро би било да се успостави пракса методолошких сусрета и дискусија о садржају наставних планова и програма те размена гостујућих професора.

За разлику од стратегије о јединственим стандардима у области економије, инфраструктуре, социјалне политике и људских ресурса, концепција мултијезичке Европске уније утврђује да је начин на који свака посебна национална култура присуствује у туђој одговорности њених представника. Српска амбасада, која је званичан заступник српске државе у Бугарској, треба да одржава регуларне контакте с академском средином и спроводи доследну политику о подршци српском језику и култури. Дипломате морају имати у виду и никад не смеју заборавити да су страни србисти не само специјалисти лингвисти, него и амбасадори српске културе, који практично формирају лоби Србије у својој земљи и граде мостове за билатерално партнерство. Због тога лектори не смеју бити запостављени.

ЛИТЕРАТУРА

- Великотърновски универзитет „Св. св. Кирил и Методиј”, <http://www.uni-vt.bg/bul/>
- Европски информационален център „Европа директно”. Информационален бюлетин, август 2017.
- Комисия на европейските общности. Многоезичието: преимущество за Европа и обща отговорност. *Съобщение на комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите*, 18. 9. 2008. г.
- Мериън Прис, Дж. Застрашени езици и езиково многообразие в европейския съюз. *Европейски парламент. Докладна записка*, март 2013. г.
- Хубенова, М. Придобиване на европейско езиково портфолио. *Икономически и социални алтернативи*, бр. 2, 2015, с. 127–132.

Valentina Sedefcheva

THE CURRENT SITUATION AND PERSPECTIVES OF THE SERBIAN STUDIES
AT THE UNIVERSITY OF VELIKO TRNOVO, BULGARIA

Summary

The paper presents the current situation of the Serbian studies at the University of Veliko Trnovo and its strategy and solutions for survival and development Slavic languages in the academic environment on the base of the European language policy, socio-economically circumstances in Bulgaria and specifics of the closed languages (as Bulgarian and Serbian).

The author considers some of the most popular programs, projects and documents, which determine multilingualism and *language diversity* in the European Union. These are the concepts that enable people to communicate in two languages, different from their mother language, to develop teaching foreign languages, to preserve European languages, threatened with disappearance etc. The author pays attention to the fact that the official policy contradicts with the informal policy of the Union. In the European institutions are used in practice only a few languages, with the hegemony of English. The article illustrates the picture of the Serbian language in the Bulgarian academic environment on the background of the linguistic contradiction of Europe, an adverse demographic situation, the conditions on the labor market and the peculiarities of similarity between Serbian and Bulgarian language. The study considers solutions of the Faculty of Philology and the Department of Slavic studies at the University of Veliko Trnovo for the preservation, survival and development of the Serbian language, literature and culture in the long-term perspective. It represents the teaching concept of the Slavic based on the proportionality of linguistic knowledges and sociocultural competence and renewing the tradition in the philological science.

Key words: teaching foreign languages, the Serbian studies, the Slavic studies, the University of Veliko Trnovo.